

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

สภาพการผลิตและความต้องการการส่งเสริมการผลิตมันแกวของเกษตรกร

ในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

**Yam Bean Production and Extension Needs of Farmers in That Phanom
District of Nakhon Phanom Province**

จันทร์สุดา คำปัน (Chansuda Khamphan) * พรชุลย์ นิลวิเศษ (Pornchulee Nilvises) **

บำเพ็ญ เขียวหวาน (Bumpen Keowan) ***

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตมันแกว (2) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตมันแกวของเกษตรกร (3) สภาพการผลิตมันแกวของเกษตรกร (4) ความต้องการการส่งเสริมการผลิตมันแกวของเกษตรกร (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตมันแกวของเกษตรกร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกมันแกวในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม จำนวน 339 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 183 ราย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และการจัดอันดับ

ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 51.37 ปี สถานภาพสมรส จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา อาชีพหลักประกอบการเกษตร เป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้านาคาเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร มีประสบการณ์ทำการเกษตรและการปลูกมันแกว เฉลี่ย 30.34 และ 24.13 ปี ตามลำดับ รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรระดับมากที่สุดจากผู้นำท้องถิ่น และระดับมากจากการอบรม วิชชุโทรทัศน์ และหอกระจายข่าว มีสมาชิกและแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 4.18 และ 2.39 คน พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดและปลูกมันแกวเฉลี่ย 4.09 และ 1.31 ไร่ มีรายได้จากการจำหน่ายและรายจ่ายจากการผลิตมันแกวเฉลี่ย 32,948.47 และ 6,330.86 บาทต่อไร่ ตามลำดับ (2) เกษตรกรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตมันแกวเฉลี่ยในระดับปานกลาง (3) สภาพการผลิตมันแกวของเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกปีละ 1 ครั้ง ในที่สวน ดินร่วนปนทราย ทั้งแบบไม่ยกร่องและแบบยกร่อง ใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 18.16 กิโลกรัมต่อไร่ของพันธุ์หัวใหญ่ (หนัก) ให้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเฉลี่ย 1.46 ครั้งต่อรอบการผลิต โดยนับอายุในการเก็บเกี่ยว ขายส่งแก่พ่อค้าคนกลางและขายปลีกในราคาเฉลี่ย 9.53 และ 13.38 บาทต่อกิโลกรัม (4) เกษตรกรมีความต้องการระดับมากในการส่งเสริมเทคโนโลยีการแปรรูปผลผลิต การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ ในรูปแบบการเชื่อมโยงของเจ้าหน้าที่ (5) เกษตรกรมีปัญหาด้านการตลาดในภาพรวมระดับมาก โดยราคาผลผลิตไม่แน่นอนเป็นปัญหาระดับมากที่สุด และมีข้อเสนอแนะให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกันราคา ปรับปรุงพันธุ์ กำหนดราคาปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ สนับสนุนเครื่องมือเก็บเกี่ยว และให้ความรู้การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ และการแปรรูปผลผลิต

คำสำคัญ มันแกว การผลิต ความต้องการการส่งเสริมการเกษตร จังหวัดนครพนม

* นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช chansuda_kp@hotmail.com

** รองศาสตราจารย์ประจำแผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช que.stou@hotmail.co.th

*** รองศาสตราจารย์ประจำแผนกวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Bumpen.Keo@stou.ac.th

Abstract

The objectives of this research were to study (1) socio-economic circumstance of yam bean farmers (2) fundamental yam bean knowledge of farmers (3) circumstance of yam bean production of farmers (4) extension needs of farmers for yam bean production (5) problems and suggestions for yam bean production of farmers.

The population in this study was a number of 339 yam bean farmers in That Phanom District of Nakhon Phanom Province. A number of 183 samples were selected by simple random sampling. Data was collected by structured interview form and analyzed by computer program. Statistics used for data analysis included frequency, percentage, standard deviation, minimum value, maximum value and ranking.

The findings were as follows. (1) Most of the farmers were male with their average age at 51.37 years, married and completed primary education level. Their main occupation was farmer. They were customers' group of the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives. Their average experiences in agriculture and yam bean cultivation were 30.34 years and 24.13 years respectively. They received updated agricultural news and information at the highest level from local leaders and at high level from training, television and information tower. Their average number of household member and household labor were 4.18 persons and 2.39 persons respectively. Their average total agricultural area and yam bean cultivating area were 4.09 rai and 1.31 rai respectively. Their average incomes from selling and cost in yam bean production were 32,948.47 baht/rai and 6,330.86 baht/rai respectively. (2) Their fundamental knowledge on yam bean was at medium level. (3) Their circumstance of yam bean production; most of them cultivated yam bean once a year in sandy loams plantation, both in raised beds and in non-raised beds using seeds averagely 18.16 kg/rai for big tuber (heavy) and watering from natural water resource averagely 1.46 times/production cycle, counting age of cultivated yam bean before harvest, average wholesale price to middlemen and retail price at 9.53 baht/kg and 13.38 baht/kg respectively. (4) The farmers' needs at the high level were processing technology extension for their products processing, support them with seeds, in form of visits by government officials. (5) Their overall problem in marketing at the high level was uncertain price of products which was found at the highest level. It was suggested the government sector or office concerned to launch price insurance scheme, improvement of yam bean variety, identify reasonable price of fertilizer and seeds, support of harvest equipment, and provide knowledge regarding seeds storage as well as products processing.

Keywords: Yam bean, Agricultural, Extension needs, Nakhon Phanom Province

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

บทนำ

มันแกว เป็นพืชเศรษฐกิจที่คนไทยรู้จักมานาน โดยส่วนมากเป็นที่รู้จักกันดีในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา กลุ่มวัยทำงาน ราชการ รัฐวิสาหกิจ โดยทั่วไปที่พบและมีขายตามรถเข็นขายผลไม้ทุกที่ เช่น ตลาด โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศูนย์ราชการ ฯลฯ มันแกวมีลักษณะเป็นพืชหัว เปลือกสีขาวนวล เนื้อในสีขาว ส่วนใหญ่กินแบบหั่นมันแกวสดเหมือนผลไม้ มีรสหวาน มัน เนื้อกรอบ แล้วยังมีการนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อบริโภคในหลายรูปแบบ เช่น ทับทิมกรอบ ใส่นม ประกอบอาหาร เป็นต้น มันแกวมีวิตามินซี และเส้นใยสูง มีประโยชน์ต่อระบบขับถ่าย และป้องกันไข้หวัดได้ดีมาก ส่วนใบของมันแกวนั้นมีคุณสมบัติในการรักษาโรคผิวหนังอย่าง กลาก เกลื้อน และยังเป็นยาถ่ายพยาธิที่มีสรรพคุณดีตัวหนึ่ง ส่วนหัวของมันแกว (รากแก้ว) เป็นส่วนที่ใช้รับประทาน สามารถนำไปประกอบอาหารได้ทั้งคาวและหวานอีกด้วย เช่น แกงส้ม แกงป่า ผัดเปรี้ยวหวาน ผัดไข่เป็นส่วนผสมของใส้ซาลาเปา และทับทิมกรอบ แต่ในทางกลับกัน ต้นมันแกวสามารถใช้เป็นยากำจัดศัตรูพืช โดยใช้ส่วนของเมล็ด ผักแก่ ลำต้น และราก แต่ส่วนเมล็ดจะมีสารพิษมากที่สุด ทำให้มีประสิทธิภาพในการกำจัดแมลงดีที่สุด นอกจากนั้นถ้ามนุษย์รับประทานเมล็ดเข้าไปจะทำให้เกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน ซึ่งถ้าได้รับในปริมาณมาก สารพิษจะกระตุ้นระบบหายใจ แล้วกดการหายใจ ทำให้ชัก และอาจเสียชีวิตได้ คุณค่าทางอาหารของมันแกวประกอบด้วยน้ำร้อยละ 90.5 โปรตีนร้อยละ 0.9 คาร์โบไฮเดรตร้อยละ 7.6 รสหวานของมันแกวไม่ สามารถเผาผลาญในร่างกายของมนุษย์ได้ ดังนั้นมันแกวจึงเหมาะสำหรับผู้เป็นโรคเบาหวาน หรือผู้ควบคุม น้ำหนัก (วิกิพีเดีย 2549: <http://th.wikipedia.org/wiki/มันแกว> ค้นคืนวันที่ 11 สิงหาคม 2556)

ประเทศไทยมีการปลูกมันแกวอยู่ทั่วทุกภาค ในปี 2556 มีพื้นที่ปลูกมันแกวทั้งหมด 8,708 ไร่ ผลผลิต 16,876 ตัน โดยภาคกลางปลูกในพื้นที่ 2,454 ไร่ จังหวัดที่ปลูกมากที่สุด เช่น สระบุรี ลพบุรี เป็นต้น ภาคเหนือปลูกในพื้นที่ 2,340 ไร่ จังหวัดที่ปลูกมากที่สุด เช่น พะเยา น่าน นครสวรรค์ เชียงใหม่ เป็นต้น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือปลูกในพื้นที่ 2,334 ไร่ จังหวัดที่ปลูกมากที่สุด เช่น มหาสารคาม นครพนม ศรีสะเกษ อุบลราชธานี เป็นต้น ภาคใต้ปลูกในพื้นที่ 815 ไร่ ปลูกมากที่สุดในจังหวัดนครศรีธรรมราช (กรมส่งเสริมการเกษตร 2556: <http://ecoplant.doae.go.th> ค้นคืนวันที่ 15 กรกฎาคม 2556)

จังหวัดนครพนม เป็นจังหวัดหนึ่งที่เป็นแหล่งปลูกมันแกวที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีพื้นที่ปลูกมันแกวในอำเภอเมืองนครพนมและอำเภอธาตุพนม บริเวณเรียบแม่น้ำโขง เพราะมีสภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย ดินทราย สภาพอากาศเหมาะสมและใกล้แหล่งน้ำ พื้นที่ปลูกมันแกวมียากที่อำเภอธาตุพนม ในตำบลน้ำคำ ตำบลธาตุพนม และตำบลพระกลางทุ่ง โดยมีเกษตรกรผู้ปลูกมันแกว 395 ครัวเรือน ในพื้นที่ปลูก 710 ไร่ สามารถให้ผลผลิตได้ 2,130 ตัน หรือเฉลี่ย 3,000 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งส่วนมากจะเก็บเกี่ยวช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคม แต่ผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอความต้องการของผู้บริโภค โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลงานนมัสการพระธาตุพนม (วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี) ซึ่งเป็นพระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง มีประชาชนเดินทางมากราบไหว้ทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคล เมื่อเดินทางกลับประชาชนนิยมซื้อมันแกวกลับไปรับประทานหรือเป็นของฝาก ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรที่ขายมันแกวจำนวนมาก.

การผลิตของเกษตรกรมุ่งผลิตเพื่อให้ได้ปริมาณมาก แต่ยังขาดการผลิตเน้นคุณภาพที่เหมาะสมเท่าที่ควร และการคำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันอาจเกิดจากการผลิตที่ยังขาดความรู้ทาง

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4 The 4th STOU Graduate Research Conference

วิชาการของเกษตรกรเพื่อผลิตให้ได้ปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม การจำหน่ายผลผลิตโดยส่วนมากจะมีพ่อค้าคนกลางมารับ หรือเกษตรกรนำผลผลิตออกมาวางจำหน่ายเอง รวมทั้งขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้เพื่อศึกษาสภาพการผลิตและความต้องการการส่งเสริมการผลิตมันแกวของเกษตรกร ในอำเภอธัญพนม จังหวัดนครพนม รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะจากเกษตรกร เพื่อนำมาวางแผนและส่งเสริมเกษตรกรในการผลิตมันแกวที่มีความเหมาะสมถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการตลาดจำหน่ายผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตมันแกว
2. เพื่อศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตมันแกวของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตมันแกวของเกษตรกร
4. เพื่อศึกษาความต้องการการส่งเสริมการผลิตมันแกวของเกษตรกร
5. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตมันแกวของเกษตรกร

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกมันแกวในอำเภอธัญพนม จังหวัดนครพนม จำนวน 339 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 183 ราย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และการจัดอันดับ

ผลการวิจัย

1. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

สภาพทางสังคมของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 51.37 ปี สถานภาพสมรสแล้ว จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา เป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ไม่มีตำแหน่งทางสังคม มีประสบการณ์ในการทำเกษตรและการปลูกมันแกวเฉลี่ย 30.34 และ 24.13 ปี ตามลำดับ และไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับมาตรฐานการผลิต

ระดับการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรจากแหล่งต่างๆ ของเกษตรกร ในภาพรวมระดับน้อย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ สื่อบุคคล เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำท้องถิ่นในระดับมากที่สุด สื่อกิจกรรม เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารจากการอบรมในระดับมาก และสื่อมวลชน เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารทางวิทยุโทรทัศน์และหอกระจายข่าวในระดับมาก

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4

The 4th STOU Graduate Research Conference

สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรเกือบทั้งหมดประกอบการเกษตรเป็นอาชีพหลัก และรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง มีจำนวนสมาชิกและแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 4.18 และ 2.39 คน ตามลำดับ จ้างแรงงานชั่วคราวเฉลี่ย 2.50 คน มีพื้นที่ทำการเกษตรและปลูกมันแกวทั้งหมดเฉลี่ย 4.09 และ 1.31 ไร่ ตามลำดับ ลักษณะการถือครองที่ดินปลูกมันแกวเป็นของตนเอง เข้า และ ไม่เสียค่าเช่าเฉลี่ย 1.30 1.10 และ 1.11 ไร่ ตามลำดับ และเกษตรกรมากกว่าหนึ่งในสามผู้มีจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

รายได้จากการจำหน่ายมันแกวต่อครัวเรือนและต่อไร่เฉลี่ย 43,738.19 และ 32,948.47 บาท ตามลำดับ รายได้จากภาคเกษตรอื่นๆ ไม่รวมมันแกวต่อครัวเรือนและต่อไร่เฉลี่ย 32,376.44 และ 12,282.67 บาท ตามลำดับ มีรายได้จากนอกภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 34,482.46 บาท รวมรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนเฉลี่ย 106,740.80 บาท

รายจ่ายจากการผลิตมันแกวต่อครัวเรือนและต่อไร่เฉลี่ย 8,455.14 และ 6,330.86 บาท ตามลำดับ รายจ่ายในภาคเกษตรอื่นๆ ไม่รวมมันแกวต่อครัวเรือนและต่อไร่เฉลี่ย 10,226.72 และ 3,692.84 บาท ตามลำดับ รายจ่ายนอกภาคเกษตรกรรมเฉลี่ย 46,933.88 บาท รวมรายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือนเฉลี่ย 65,112.60 บาท

2. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตมันแกวของเกษตรกร

เฉลี่ยระดับปานกลาง เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งตอบถูกต้องใน 4 ประเด็น ตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) มันแกวเป็นพืชเถาเลื้อย มีหัวใต้ดินซึ่งเป็นรากแก้ว (2) มันแกวชอบดินร่วนทราย ที่มีการระบายน้ำดี (3) เมล็ดมันแกวแก่สามารถนำไปปนหรือบด ใช้เป็นยาฆ่าแมลง หรือใช้เป็นยาเบื่อปลาได้ (4) ถ้าคนรับประทานเมล็ดแก่ของมันแกวเข้าไป จะส่งผลทำให้มีเลือดแดงแตก เกิดอาการช็อคหมดสติและหยุดหายใจได้

เกษตรกรน้อยกว่าครึ่งตอบถูกต้องใน 3 ประเด็น ตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) การเก็บรักษามันแกวถ้าราคายังไม่ดีด้วยวิธีทิ้งหัวมันแกวไว้ในดินอีกประมาณ 2-3 เดือน (2) ใบมันแกวมีคุณสมบัติในการรักษาโรคผิวหนังพวกกลากเกลื้อน (3) มันแกวจะเจริญเติบโตได้ดีในสภาพอากาศค่อนข้างร้อน

3. สภาพการผลิตมันแกวของเกษตรกร

พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ มีลักษณะพื้นที่ปลูกเป็นที่สวน ดินร่วนปนทราย ใช้พันธุ์หัวใหญ่ (หนัก) ที่ผลิตเมล็ดพันธุ์เอง อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 18.16 กิโลกรัมต่อไร่ปลูกมันแกวปีละ 1 ครั้ง เริ่มปลูกในเดือนพฤศจิกายน ระบบปลูกเป็นพืชเดี่ยวทั้งหมด แบบไม่ยกทรงมีระยะปลูก 15×15 เซนติเมตร ให้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติโดยวิธีใช้สายยางฉีด มีความถี่เฉลี่ย 1.46 ครั้งต่อการปลูก ไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและวัชพืช ไม่ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก แต่ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 มีการตัดยอดมันแกวในการเก็บเกี่ยวช่วงเดือนกุมภาพันธ์โดยใช้วิธีการนบอายุ จำหน่ายแบบขายส่งแก่พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อ ในราคาเฉลี่ย 9.73 บาทต่อกิโลกรัม ขายปลีก กิโลกรัมละ 13.38 บาท และเกษตรกรทั้งหมดไม่มีการแปรรูปมันแกว

4. ความต้องการการส่งเสริมการผลิตมันแกวของเกษตรกร

พบว่า ความต้องการในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แยกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1) ด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตมันแกว พบว่า มีความต้องการในภาพรวมระดับปานกลาง โดยต้องการให้ส่งเสริมด้านเทคโนโลยีการแปรรูปผลผลิตในระดับมาก

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

2) ด้านความต้องการเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมการเกษตร พบว่ามีความต้องการในภาพรวมระดับปานกลาง โดยต้องการการเชื่อมโยงของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในระดับมากที่สุด และการศึกษาดูงานในระดับมาก

3) ด้านการให้บริการและสนับสนุนปัจจัยการผลิต พบว่า มีความต้องการในภาพรวมระดับปานกลาง โดยต้องการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์และปุ๋ยในระดับมาก

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตมันแกวของเกษตรกร

1) ปัญหาด้านการผลิตมันแกวของเกษตรกร

(1) ปัญหาด้านการผลิต ในภาพรวมระดับปานกลาง โดยเป็นปัญหาระดับมาก 2 ประเด็น ได้แก่ ปุ๋ยเคมีราคาแพง และเมล็ดพันธุ์มีราคาสูง ปัญหาระดับปานกลาง 2 ประเด็น ได้แก่ การขาดเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี และแมลงศัตรูพืชเข้าทำลาย ปัญหาระดับน้อย 2 ประเด็น ได้แก่ ขาดแคลนแรงงาน และพื้นที่ทำการเกษตรไม่เพียงพอ และปัญหาระดับน้อยที่สุด 2 ประเด็น ได้แก่ สัตว์เข้าทำลายผลผลิต และแหล่งน้ำไม่เพียงพอ

(2) ปัญหาด้านการเก็บเกี่ยว ในภาพรวมระดับปานกลาง โดยเป็นปัญหาระดับปานกลาง 1 ประเด็น คือการขาดเทคโนโลยีในการเก็บเกี่ยว และปัญหาระดับน้อย 1 ประเด็น คือการขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยว

(3) ปัญหาด้านการตลาด ในภาพรวมระดับมาก โดยเป็นปัญหาระดับมากที่สุด 1 ประเด็น คือราคาผลผลิตไม่แน่นอน ปัญหาระดับมาก 1 ประเด็น คือราคาไม่ยุติธรรมจากพ่อค้าคนกลาง ปัญหาระดับปานกลาง 2 ประเด็น ได้แก่ ไม่มีนโยบายสนับสนุนจากภาครัฐ และแหล่งรับซื้อมีน้อย

(4) ปัญหาด้านความรู้ของเกษตรกร ในภาพรวมระดับปานกลาง โดยเป็นปัญหาระดับมาก 1 ประเด็น คือขาดความรู้ในการแปรรูปผลผลิต ปัญหาระดับปานกลาง มี 1 ประเด็น คือ ขาดความรู้ด้านการตลาด ปัญหาระดับน้อย 3 ประเด็น ได้แก่ ขาดความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ดี ขาดความรู้ในการปลูกที่ถูกต้องหรือตามหลักวิชาการ และขาดความรู้ในการดูแลรักษา

2) ข้อเสนอแนะด้านการผลิตมันแกวของเกษตรกร

(1) ข้อเสนอแนะด้านการผลิต ต้องการให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปรับปรุงพันธุ์มันแกว กำหนดราคาปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ที่มีราคาสูง และแนะนำการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ให้สามารถเก็บไว้ได้นานขึ้น

(2) ข้อเสนอแนะด้านการเก็บเกี่ยว ต้องการให้รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนเครื่องมือเก็บเกี่ยวที่มีความทันสมัยและรวดเร็ว ผลผลิตเสียหายน้อย รวมทั้งการควบคุมเรื่องค่าจ้างแรงงานสูง

(3) ข้อเสนอแนะด้านการตลาด ต้องการให้รัฐประกันราคาผลผลิตขั้นต่ำ ไม่น้อยกว่ากิโลกรัมละ 5 บาท จัดหาตลาดรองรับในช่วงที่ผลผลิตออกสู่ตลาดมากในช่วงเดือนมกราคม ถึงกุมภาพันธ์ จัดจุดจำหน่ายผลผลิตให้เป็นที่ยึดของกินทั่วไป และส่งเสริมการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า และเพิ่มช่องทางการตลาดให้มีความหลากหลายมากขึ้น

(4) ข้อเสนอแนะด้านความรู้ ต้องการให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมให้ความรู้ด้านการแปรรูปผลผลิตเป็นอาหาร ขนม สามารถเป็นจำหน่ายเป็นของฝากที่เก็บรักษาได้นาน และจัดให้มีการศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มความรู้ ณ แหล่งผลิตต่างๆ

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

1.1 สภาพทางสังคมของเกษตรกร ในอำเภอดุพนม จังหวัดนครพนมพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชายและสมรสแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขณะสัมภาษณ์เกษตรกรชายทำการเกษตรอยู่ที่แปลงมันแกว และเกษตรกรหญิงจะเป็นผู้ออกไปค้าขาย เกษตรกรจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา มีอายุเฉลี่ย 51.37 ปี อันเป็นวัยกลางคน ซึ่งช่วงอายุดังกล่าวได้รับการศึกษาขั้นต้นภาคบังคับตามเกณฑ์คือประถมศึกษา นอกจากนั้นเป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและเป็นแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมเงินแก่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคมเพราะเกษตรกรใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ที่แปลงเพาะปลูก ไม่สะดวกในการทำงานทางสังคม และไม่ต้องการที่จะเดินทางออกไปทำงานนอกพื้นที่

ทั้งนี้สอดคล้องกับ พรทิพย์ ฉัตรบุญครอง (2551: 55) ศึกษาด้านการจัดการผลิตและการตลาดของเกษตรกรผู้ปลูกมันแกวในพื้นที่อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า หัวหน้าครัวเรือนเป็นเกษตรกรผู้ปลูกมันแกว ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และ อนุชา เหลาเคน พร้อมคณะ (2554: 58) ศึกษาถึงเทคโนโลยีการผลิต คุณภาพทางเคมี และสารพิษตกค้างของมันแกวในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกมันแกวในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม มีอายุประมาณ 26 ถึง 60 ปี ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการปลูกมันแกวมานแล้ว 11 ถึง 20 ปี และทุกรายมีสถานภาพสมรสแล้ว ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา และไม่มีสถานภาพทางสังคมในท้องถิ่น แต่ขัดแย้งกับ พรทิพย์ ฉัตรบุญครอง (2551: 55) พบว่า เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 45.50 ปี และอนุชา เหลาเคน พร้อมคณะ (2554: 58) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ

ระดับการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรจากแหล่งต่างๆ ของเกษตรกรในภาพรวมระดับน้อย และเมื่อแยกแหล่งความรู้ออกเป็น 3 ด้าน พบว่า (1) สื่อบุคคล เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำท้องถิ่นในระดับมากที่สุด เพราะผู้นำท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับเกษตรกรและเป็นตัวแทนของสมาชิกในท้องถิ่นในการได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานอื่นๆ เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเพื่อนบ้านตลอดจนเครือข่ายในระดับมาก รองลงมาจากผู้นำท้องถิ่น เพราะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นตัวแทนของหน่วยงานเกษตรที่มีความใกล้ชิดกับเกษตรกร ถ่ายทอดความรู้ข่าวสารผ่านไปยังเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรโดยตรง เพื่อนบ้านและเครือข่ายเมื่อได้รับรู้ข่าวสารด้านการเกษตรหรือเกษตรดลองใช้ก็จะมีการขยายผลบอกต่อกัน (2) สื่อกิจกรรม เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารจากการอบรมในระดับมาก ซึ่งเกษตรกรที่เข้าอบรมได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรเฉพาะเรื่องและเข้าร่วมด้วยตนเอง และ (3) สื่อมวลชน เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารของเกษตรกรทางวิทยุโทรทัศน์และหอกระจายข่าวในระดับมาก ซึ่งหอกระจายข่าวเป็นช่องทางการสื่อสารจากผู้นำท้องถิ่น และวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีความน่าสนใจจากการมีภาพประกอบเสียง และเสนอเรื่องราวข่าวสารความรู้ที่เป็นปัจจุบัน

1.2 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ในอำเภอดุพนม จังหวัดนครพนมพบว่า เกษตรกรจ้างแรงงานชั่วคราวเฉลี่ย 2.50 คน เนื่องจากแรงงานไม่เพียงพอในช่วงที่ผลผลิตออกมากช่วงเทศกาลนมัสการพระธาตุพนม ในเดือนกุมภาพันธ์ ถึงร้อยละ 58.5 ของผลผลิตทั้งหมด ทำให้สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ย 4.18

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4

The 4th STOU Graduate Research Conference

คน และเป็นแรงงานในครัวเรือนจริงเฉลี่ย 2.39 คน ไม่ทันกับการเก็บเกี่ยวผลผลิตมันแกวในช่วงดังกล่าว สอดคล้องกับ พรทิพย์ ธิติบุญครอง (2551: 55) พบว่าเกษตรกรมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.5 คน และอนุชา เหลาเคน พร้อมคณะ (2554: 64) พบว่า เกษตรกรมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4 คน

เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดเฉลี่ย 4.09 ไร่ พื้นที่ปลูกมันแกวทั้งหมด เฉลี่ย 1.31 ไร่ เนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตรมีน้อย ทำให้เกษตรกรที่ประกอบการเกษตรเป็นอาชีพหลักแล้วยังประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรองเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ทำให้เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 106,740.80 บาทต่อครัวเรือน ขณะเดียวกันเกษตรกรก็มีภาระรายจ่ายเฉลี่ย 65,112.60 บาทต่อครัวเรือน ขัดแย้งกับ อนุชา เหลาเคน พร้อมคณะ (2554: 64) พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรในจังหวัดมหาสารคาม เฉลี่ย 25.8 ไร่ เป็นพื้นที่สำหรับผลิตมันแกวเฉลี่ย 3.7 ไร่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อมูลสถิติพื้นที่ถือครองเฉลี่ยของเกษตรกรในแต่ละอำเภอแตกต่างกัน

เกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายมันแกวเฉลี่ย 32,948.47 บาทต่อไร่ โดยมีค่าใช้จ่ายในการผลิตมันแกวเฉลี่ย 6,330.86 บาทต่อไร่ และสัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อรายได้มันแกว 1 ต่อ 5.3 ส่วนรายได้จากภาคเกษตรอื่นๆไม่รวมมันแกวของเกษตรกรเฉลี่ย 12,282.67 บาทต่อไร่ โดยมีค่าใช้จ่ายในภาคเกษตรอื่นๆไม่รวมมันแกวเฉลี่ย 3,692.84 และมีสัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อรายได้ภาคเกษตรอื่นๆไม่รวมมันแกว 1 ต่อ 4 เปรียบเทียบสัดส่วนของรายได้จากการผลิตมันแกวและภาคเกษตรอื่นๆไม่รวมมันแกวแล้ว เท่ากับ 2.7 ต่อ 1 นับว่าเกษตรกรมีรายได้จากการผลิตมันแกวดีกว่าภาคเกษตรอื่นๆไม่รวมมันแกว

เกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายมันแกวเฉลี่ย 43,738.19 บาทต่อครัวเรือน โดยมีรายได้ของครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ย 106,740.80 บาทต่อครัวเรือน และมีสัดส่วนของรายได้ครัวเรือนจากการจำหน่ายมันแกวต่อรายได้ครัวเรือนทั้งหมดเท่ากับ 1 ต่อ 2 เมื่อเทียบกับต่อครัวเรือนแล้วมันแกวสามารถทำรายได้ให้กับเกษตรกรได้เป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัวเป็นหลักได้ เนื่องจากเกษตรกรผลิตมันแกวเพียงช่วงฤดูกาลเดียวตามความต้องการของตลาดที่มีสูงในช่วงเทศกาลปีใหม่ เทศกาลนมัสการพระธาตุพนม หรือประมาณเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ทำให้เกษตรกรต้องประกอบอาชีพการเกษตรอื่นๆ และนอกภาคเกษตรเพื่อเป็นรายได้ในครอบครัว

2. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตมันแกว

พบว่า เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่งมีความรู้ในระดับปานกลาง เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบการเกษตรเป็นอาชีพหลักและมีประสบการณ์ในการปลูกมันแกวมานานเฉลี่ยถึง 24.13 ปี และเป็นอาชีพที่ทำรายได้ส่วนใหญ่ให้กับครัวเรือน จึงน่าจะเป็นเพราะเกษตรกรมีการขวนขวายหาความรู้มาปรับปรุงวิธีการผลิตมาพอสมควรจากการพูดคุยสอบถามจากผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เพื่อนบ้าน และผ่านการอบรมมาพอสมควร

ประเด็นความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตมันแกวที่เกษตรกรน้อยกว่าครึ่งตอบถูกต้อง ได้แก่ เกษตรกรเพียงร้อยละ 5.5 ตอบถูกต้องตรงกับเฉลย ในประเด็นสภาพอากาศที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของมันแกว ซึ่งเกษตรกรยังไม่เข้าใจ และส่วนใหญ่ปลูกมันแกวปีละ 1 ครั้ง ในช่วงฤดูหนาวเดือนพฤศจิกายน ทำให้เข้าใจผิดว่ามันแกวจะเจริญเติบโตในสภาพอากาศหนาวเร็วกว่าสภาพอากาศร้อน นอกจากนั้นเกษตรกรร้อยละ 12.0 ตอบถูกต้องตรงกับเฉลย ในประเด็นใบของมันแกวมีคุณสมบัติในการรักษาโรคผิวหนัง เช่น กลากเกลื้อน ซึ่ง

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4

The 4th STOU Graduate Research Conference

เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทราบและผลงานวิจัยส่วนมาไม่ถึงเกษตรกรในเรื่องการใช้ประโยชน์จากส่วนต่างๆของมันแกว และอีกประการหนึ่งคือ เกษตรกรร้อยละ 43.7 ตอบถูกตรงกับเฉลย ในประเด็นการเก็บรักษามันแกวที่ดีวิธีหนึ่งคือ ถ้ำราคายังไม่ดี ยังไม่ขุดขึ้นจากดิน วิธีนี้จะสามารถทิ้งหัวมันแกวไว้ในดินได้อีก ประมาณ 2-3 เดือน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเกษตรกรเคยปฏิบัติเกี่ยวกับการปลูกในระยะเวลาที่จำกัดที่จะต้องให้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในช่วงเทศกาลและได้ราคาดี

3. สภาพการผลิตมันแกวของเกษตรกร

สภาพการผลิตมันแกวของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกมันแกวในที่สวน ดินเป็นดินร่วนปนทราย และปลูกเป็นพืชเดี่ยว ส่วนใหญ่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ให้น้ำโดยวิธีใช้สายยางฉีด ให้น้ำเฉลี่ย 1.46 ครั้งต่อรอบการผลิตเนื่องจากดินมีความชื้นและสามารถกักเก็บน้ำได้ดี ทั้งนี้เพราะมันแกวเป็นพืชที่มีหัวใต้ดิน ชอบดินร่วนปนทรายที่มีการระบายน้ำดี ซึ่งเหมาะกับพันธุ์หัวใหญ่ (หนัก) ส่งผลให้มันแกวมีการเจริญเติบโตลงหัวได้น้ำหนักดี ผิวเปลือกเรียบ สอดคล้องกับ เกตุอร ทองเครือ (2547: 3) และพรทิพย์ ถิษฐ์บุญครอง (2550: 10) กล่าวไว้ว่า มันแกวชอบดินร่วนปนทรายที่มีการระบายน้ำดี มีการเตรียมดินดี ไม่ชอบดินเหนียว ไม่ชอบน้ำขัง ชอบดินร่วนปนทราย

เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งปลูกมันแกวแบบไม่ยกทรง โดยเตรียมระยะปลูก 15×15 เซนติเมตร และมีอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 18.16 กิโลกรัมต่อไร่ เนื่องมาจากประสบการณ์และการสังเกตของเกษตรกรเข้าใจว่า ยิ่งปลูกหนาแน่นจะทำให้ได้ผลผลิตมาก และเกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์เองได้ ผลผลิตทั้งปริมาณ และคุณภาพพอเหมาะสำหรับระยะเวลาการเก็บเกี่ยวผลผลิต สอดคล้องกับ เกตุอร ทองเครือ (2547: 3) และพรทิพย์ ถิษฐ์บุญครอง (2550: 10) พบว่ามีรายงานจากผลการทดลองแนะนำให้ใช้ระยะ 15×15 เซนติเมตร จะให้ผลดี ซึ่งขัดแย้งกับ อนุชา เหลาเคน พร้อมคณะ (2554: 64) พงศ์เทพ มินอก และคณะ (2551: 50) ศึกษาระยะปลูกที่เกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้ระยะ 10×10 เซนติเมตรและปลูกแบบยกทรง และ เกตุอร ทองเครือ (2547: 3) และพรทิพย์ ถิษฐ์บุญครอง (2550: 10) เนื้อที่ปลูก 1 ไร่ ใช้เมล็ดพันธุ์ประมาณ 8 กิโลกรัม หรือประมาณครึ่งถึง

เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่ง ไม่ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก แต่ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 และส่วนน้อยใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากสภาพดินที่เกษตรกรใช้ปลูกมันแกว มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี ดินได้รับปุ๋ยเพื่อเร่งการเจริญเติบโตของพืชอยู่เสมอ และเกษตรกรไม่นิยมใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักเพราะเป็นแหล่งที่มาของวัชพืชในแปลงที่มาจากมูลสัตว์ ขัดแย้งกับ เกตุอร ทองเครือ (2547: 4) และพรทิพย์ ถิษฐ์บุญครอง (2550: 10) พบว่าต้องใส่ปุ๋ยมูลสัตว์แห้งและปุ๋ยหมักตั้งแต่ช่วงแรกของการเตรียมดิน และใส่ปุ๋ยยูเรีย เพื่อบำรุงดินและใบ หลังจากมันแกวเริ่มลงหัว ต้องใส่ปุ๋ยสูตร 15-15-15 โดยการใส่ปุ๋ยครั้งหลังนี้ ใช้เวลาห่างจากใส่ครั้งแรก 1 เดือน

เกษตรกรปลูกมันแกวปีละ 1 ครั้ง ใช้พันธุ์หัวใหญ่ (หนัก) ส่วนใหญ่มีวิธีสังเกตการเก็บเกี่ยวมันแกวโดยการนับอายุ และตัดยอด โดยอายุเก็บเกี่ยว ประมาณ 100-120 วัน เกษตรกรส่วนใหญ่จะเริ่มปลูกในเดือนพฤศจิกายน และไปเก็บเกี่ยวในเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งตรงกับช่วงเทศกาลนมัสการพระพุทธบาท เกษตรกรส่วนใหญ่ตัดยอดเพื่อไม่ให้มีการเจริญเติบโตแตกยอดอ่อน ติดดอกและออกฝัก ซึ่งจะส่งผลต่อการลงหัวของมันแกว นอกจากการนับอายุแล้ว ยังมีเกษตรกรอีกหลายรายที่ใช้วิธีการสังเกตใบ ดอกร่วง และติดฝักด้วย สอดคล้องกับ เกตุอร ทองเครือ (2547: 5) และพรทิพย์ ถิษฐ์บุญครอง (2550: 11) ที่พบว่าการเก็บเกี่ยวให้สังเกตดูใบมันแกว เมื่อใบเปลี่ยนเป็นสีเหลืองแสดงว่าเริ่มเก็บหัวได้แล้ว

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4

The 4th STOU Graduate Research Conference

เกษตรกรส่วนใหญ่จำหน่ายมันแกวแบบขายส่งในราคาเฉลี่ย 9.73 บาทต่อกิโลกรัม วิธีการจำหน่ายส่วนมากมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ และไม่มีการแปรรูปมันแกว เนื่องจากเป็นช่องทางที่ง่ายและสะดวกสำหรับเกษตรกร เพราะเกษตรกรมีกิจกรรมการเกษตรในแปลงตลอดฤดูการผลิต และสมาชิกในครัวเรือนก็น้อย เฉลี่ย 2.39 คน เกษตรกรส่วนมากจึงไม่มีเวลาเพียงพอที่จะนำผลผลิตไปจำหน่ายเอง เมื่อพิจารณาเรื่องราคารามันแกวขายส่งที่เกษตรกรจำหน่ายได้เฉลี่ยกิโลกรัมละ 9.73 บาท นับว่าสูงกว่าราคาตลาดสี่มุมเมือง ณ เดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2557 เฉลี่ยกิโลกรัมละ 6 บาท (<http://www.taladsimuumuang.com>) จึงนับว่าขายได้ราคาดี สอดคล้องกับ พรทิพย์ ถิตย์บุญครอง (2551: 56) พบว่า เกษตรกรมีการจัดการตลาดโดยการรวบรวมและขายส่งให้กับพ่อค้าท้องถิ่น ในลักษณะขายเหมาทั้งแปลง หลังจากนั้นพ่อค้าท้องถิ่นก็จะนำไปจำหน่ายต่อให้กับพ่อค้าขายปลีกอีกทอด

4. ความต้องการการส่งเสริมการผลิตมันแกวของเกษตรกร

ความต้องการของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยแยกเป็น 3 ประเด็น พบว่า มีความต้องการระดับปานกลาง ดังนี้

4.1 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตมันแกว ความต้องการการส่งเสริมความรู้ระดับมาก 1 ประเด็น คือ เทคโนโลยีการแปรรูป เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้ในการแปรรูปผลผลิตมันแกว ทำให้เกษตรกรไม่มีการแปรรูปการผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า เนื่องจากมันแกวมักมีการแปรรูปเป็นส่วนประกอบหนึ่งของขนมและอาหารบางชนิดเท่านั้น จึงน่าจะมีการพัฒนารูปแบบการแปรรูปให้มากขึ้น และส่งเสริมจัดการให้ความรู้แก่เกษตรกร ให้มีผลิตภัณฑ์ชุมชนเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับ ลักษณะ สิริจำปา (2549: 70) ศึกษาการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน กระหึบ โมจิ พายไส้มันแกว กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตรบ้านชำแฮด ตำบลบรือ อำเภอบรือ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ผลิตภัณฑ์กระหึบ โมจิ พายไส้มันแกว เป็นผลิตภัณฑ์ประกอบอาหาร ระดับ 4 ดาว ส่วนใหญ่ทำการผลิตเมื่อมีเวลาว่างจากอาชีพหลัก กลุ่มมีตลาดหลักเฉพาะพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม เพราะเกษตรกรไม่มีความรู้ด้านเทคโนโลยี

4.2 รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ความต้องการการส่งเสริมในรูปแบบระดับมากที่สุด 1 ประเด็น คือ การเยี่ยมชมเกษตรกร เพราะกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรอยู่ที่แปลงเพาะปลูก เมื่อพบเจอกับปัญหาด้านการเกษตร โรค แมลง ไม่สะดวกที่จะเดินทางไปพบเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ความต้องการการส่งเสริมระดับมาก 1 ประเด็น คือ การศึกษาดูงาน เพื่อที่เกษตรกรจะได้นำข้อมูลจากแหล่งศึกษาดูงานมาปรับใช้และพัฒนารูปแบบการผลิตมันแกว สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุกลักษณ์ สุโพภาค (2550: 83) พบว่า ความต้องการด้านวิธีการส่งเสริมการเกษตร วิธีที่เกษตรกรมีความต้องการในระดับมาก คือ การเยี่ยมชมไร่ของเกษตรกร การสาธิต และทัศนศึกษาดูงาน

4.3 การให้บริการและสนับสนุนปัจจัยการผลิต ความต้องการการส่งเสริมปัจจัยการผลิตระดับมาก 2 ประเด็น ได้แก่ ปุ๋ย และเมล็ดพันธุ์ เนื่องจาก เกษตรกรต้องการปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิตและปัจจุบันปุ๋ยมีราคาสูง ส่วนเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรผลิตเองนั้นเป็นพันธุ์ดั้งเดิมที่คัดเลือกพันธุ์เองจากประสบการณ์ของเกษตรกร จึงต้องการเมล็ดพันธุ์ที่ดีมีคุณภาพผ่านการศึกษาวิจัยจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน สอดคล้องกับศิริพร คงเจริญเชษฐ์ (2549: 94) ศึกษาสภาพการผลิตและความต้องการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข 15 ของสมาชิกแปลงขยายพันธุ์ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวนครราชสีมา พบว่ามีความต้องการความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ระดับปานกลาง ใน

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

ด้านความรู้การใช้ปุ๋ยเคมีระดับปานกลาง ด้านความรู้เรื่องคุณภาพเมล็ดพันธุ์ระดับปานกลาง และด้านความรู้เรื่อง การดูแลรักษาขยายพันธุ์ ระดับปานกลาง

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตมันแกวของเกษตรกร

5.1 ปัญหาด้านการผลิตมันแกวของเกษตรกร ปัญหาด้านการผลิตมันแกวของเกษตรกร ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยแยกออกเป็น 4 ประเด็น พบว่า ปัญหาระดับมาก มี 1 ประเด็น คือ ปัญหาด้านการตลาด จากราคาผลผลิตไม่แน่นอนเป็นปัญหาระดับมากที่สุด และราคาไม่ยุติธรรมจากพ่อค้าคนกลางเป็นปัญหาระดับ มาก ทั้งนี้เนื่องจากพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นผู้ซื้อจะเป็นผู้กำหนดราคาสินค้าเกษตร แทนที่จะเป็นเกษตรกรผู้ขาย ประกอบกับผลผลิตออกสู่ตลาดค่อนข้างมาก ทำให้ราคาและตลาดกระจุกตัวเฉพาะบางฤดูกาลเท่านั้น ปัญหา ระดับมากอีก 3 ประเด็น ได้แก่ ปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ในการผลิตมีราคาสูง และเกษตรกรขาดความรู้ในการแปร รูปผลผลิต ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์เองแต่คุณภาพของเมล็ดพันธุ์จะลดต่ำลงเมื่อเก็บรักษาไว้นาน ทำให้เกษตรกรยังต้องซื้อเมล็ดพันธุ์จากแหล่งอื่นเพิ่ม เกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยเคมีในการผลิต ซึ่งในปัจจุบันสารเคมี เหล่านี้มีราคาค่อนข้างสูง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง ไม่ปลอดภัยต่อผู้ผลิต ผู้บริโภค และยังส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม จึงน่าจะมีการส่งเสริมให้เกษตรกรใช้อินทรีย์สารแทนการใช้สารเคมี นอกจากนี้เกษตรกรยังขาด ความรู้ในการแปรรูปผลผลิตมันแกวในรูปแบบผลิตภัณฑ์ต่างๆที่สามารถผลิตและจำหน่ายได้ตลอดทั้งปี จึงน่าจะ มีการพัฒนาการแปรรูปดังกล่าวและส่งเสริมแก่เกษตรกรต่อไป สอดคล้องกับ พรทิพย์ ถิษฐ์บุญครอง (2551: 56) ศึกษาการจัดการการผลิตมันแกว พบว่าปัญหาอุปสรรคในการจัดการการผลิตมันแกวทางธรรมชาติทางด้านโรค บังคับการผลิตมีราคาแพงและไม่แน่นอน การจัดการการตลาดของเกษตรกรผู้ปลูกมันแกว คือ ราคามันแกวตกต่ำ เกษตรกรควรเข้าไปกำหนดราคามันแกวและนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ และอนุชา เหลาเคน และคณะ (2554: 54) พบว่า ระบบการปลูกมันแกวจนถึงเก็บเกี่ยวส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการวิจัยและพัฒนา เช่น พันธุ์ เทคโนโลยีการผลิต บังคับการผลิตต่างๆ และปัญหาด้านสภาพแวดล้อม เช่น ดิน โรค และแมลง เป็นต้น

5.2 ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาการผลิตมันแกว โดยด้านการ ผลิตให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการปรับปรุงพันธุ์ การกำหนดราคาปุ๋ย กำหนดราคาเมล็ดพันธุ์และเข้า มาแนะนำการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ให้สามารถเก็บไว้ใช้ได้นานขึ้น เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกร เพิ่ม รายได้ในครัวเรือน

ด้านการเก็บเกี่ยว ต้องการให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนเครื่องมือเก็บเกี่ยวที่ ทันสมัยและรวดเร็ว และควบคุมเรื่องค่าจ้างแรงงานสูง เพราะการเก็บเกี่ยวมันแกวของเกษตรกรในปัจจุบัน เกษตรกรใช้แรงงานคนขุดหัวมันแกวขึ้นจากดิน โดยเครื่องมือที่ใช้คือเสียมขนาดเล็ก ทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่าย

ด้านการตลาด ต้องการให้ภาครัฐประกันราคาผลผลิตขั้นต่ำ จัดหาตลาดรองรับผลผลิตหรือทำ จุดจำหน่าย และส่งเสริมการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับมันแกว เพื่อเพิ่มรายได้จากการจำหน่ายมันแกวให้เป็น รายได้หลักของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรจำหน่ายมันแกวในลักษณะหัวสดไม่มีการแปรรูป

ด้านความรู้ ให้ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมให้ความรู้การแปรรูป และการศึกษาดู งาน เนื่องจากการทำให้เกษตรกรได้รับรู้ข้อมูลการผลิตและศึกษาดูงานของพื้นที่อื่นภายนอกชุมชน จะเป็นการ กระตุ้นให้เกษตรกรต้องการความรู้ที่จะมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนเอง สอดคล้องกับ พรทิพย์ ถิษฐ์บุญครอง (

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

2551: 57) ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ด้านการผลิต ควรให้สำนักงานเกษตรอำเภอเข้าไปให้ความรู้ฝ่ายวิชาการเกษตรในเรื่องวิธีการปลูก การเก็บเกี่ยว การแก้ปัญหาเกี่ยวกับโรคหัวฝ่อ และแมลงศัตรูพืชของมันแกว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาจะเห็นว่า การผลิตมันแกวของเกษตรกรในอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีความสำคัญต่อเกษตรกรที่ขึ้นเป็นอาชีพหลัก การผลิตมันแกวสามารถสร้างรายได้เป็นครึ่งหนึ่งของรายได้หลักให้ครัวเรือน เพิ่มรายได้มวลรวมของจังหวัดในด้านการเกษตร แต่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมและสนับสนุนในอาชีพนี้ให้มีความยั่งยืนต่อไป ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะไว้ ดังนี้

1.1 ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินการ

1) ส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรด้านเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมกับการผลิตมันแกว การผลิตที่ปลอดภัย การจัดการด้านการตลาด และการแปรรูปผลผลิตเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร

2) ควรมีบทบาทในการร่วมกำหนดราคากับเกษตรกร และจัดหาตลาดและเพิ่มช่องทางการจำหน่ายมันแกวให้มากขึ้น

3) ควรอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในประเด็นที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้หรือเข้าใจไม่ถูกต้อง ได้แก่ สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมในการเจริญเติบโตของมันแกว การเก็บรักษามันแกว และการใช้ประโยชน์ในส่วนต่างๆของมันแกว รวมทั้งจัดการอบรมแก่เกษตรกรให้มากขึ้นและทั่วถึงเกี่ยวกับมาตรฐานการผลิต เช่น การเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (GAP)

4) ควรมีการจัดอบรมแก่เกษตรกรผู้ประสบปัญหาด้านปุ๋ยเคมีราคาแพง และเมล็ดพันธุ์มีราคาสูง ให้รู้จักการใช้ปุ๋ยเคมีที่มีความเหมาะสมกับพืชและดิน ลดการใช้สารเคมีและเพิ่มการใช้สารอินทรีย์ และการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพ

5) ควรส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องรวดเร็วและเป็นปัจจุบัน ทันเหตุการณ์ รู้จักใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อการสืบค้นข้อมูล และนำมาปรับใช้ในการผลิตมันแกวให้มีคุณภาพและยั่งยืน

6) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ควรมีการจัดทำแนวทางพัฒนาตำบล กำหนดรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบการเขียนแผนเกษตร เพื่อการให้ข้อมูลและการให้คำปรึกษา ตรงตามความต้องการของเกษตรกร

1.2 เกษตรกร ควรดำเนินการ

1) รวมกลุ่มของเกษตรกรในการผลิต การตลาด และการแปรรูปมันแกว

2) รวบรวมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตมันแกว ถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกในชุมชน

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

3) แสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ โดยเฉพาะสื่อบุคคล เช่น ผู้นำท้องถิ่น นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรและเพื่อนบ้าน

4) ผลิตมันแกวที่มีคุณภาพ คำนึงถึงการใส่ปุ๋ยเคมี หรือสารป้องกันกำจัดวัชพืชให้มีความเหมาะสม และปลอดภัยต่อผู้บริโภค

1.3 พ่อค้าและผู้ประกอบการรับซื้อผลผลิตมันแกว ควรดำเนินการ

1) จัดทำข้อตกลงราคาในการซื้อขายผลผลิตกับเกษตรกรล่วงหน้าเพื่อป้องกันราคามันแกวตกต่ำในช่วงที่ผลผลิตออกสู่ตลาดเป็นปริมาณมาก

2) กำหนดราคารับซื้อที่เป็นธรรมร่วมกับเกษตรกร โดยคำนวณจากต้นทุนการผลิตและผลกำไรที่จะได้รับ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยการผลิต การแปรรูปและการตลาดในพื้นที่อื่น เพื่อเปรียบเทียบกับอำเภอหาดพยอม

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์มันแกวคุณภาพดีในระดับชุมชน ตลอดจนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

2.3 ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการผลิตมันแกว รวมถึงศึกษาการตลาดมันแกวของเกษตรกร

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2556). ฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกร. สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2556 จาก <http://ecoplant.doae.go.th>

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2523). พืชหัว. สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2556 จาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=5&chap=5&page=t5-5-infodetail03.html>

ตลาดสี่มุมเมือง. (2556). ราคามันแกว เบอร์เล็ก. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2557 จาก <http://www.taladsimummuang.com/dmma/portals/PriceListItem.aspx?id=030008002>

พงศ์เทพ มินอก และคณะ. (2551). การเจริญเติบโตและศักยภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ของมันแกวที่อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. วารสารเกษตรพระวรุณ, 3(1), 14-19.

พรทิพย์ ถิตัญญุครอง. (2551). การจัดการการผลิตและการตลาดของเกษตรกรผู้ปลูกมันแกวในอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ปี 2550. (รายงานการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาเศรษฐศาสตร์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น

ลักขณา ศิริจำปา. (2549). การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน กระหึ่มใบ โมจิ พายใต้มันแกว กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตรบ้านชำแฮด ตำบลบรบือ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. (ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2549). มันแกว. สืบค้นเมื่อ 11 สิงหาคม 2556 จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/มันแกว>

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 4
The 4th STOU Graduate Research Conference

- อนุชา เหลาเคน และ คณะ. (2554). การศึกษาเทคโนโลยีการผลิต คุณภาพทางเคมี และสารพิษตกค้างของมันแกว
ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม. รายงานการสัมมนาในระบบเกษตรแห่งชาติ , 7(1), 54-76.
- อำนาจ ชารัมย์. (2544). ความต้องการของเกษตรกรผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์ถั่วเขียวของศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 2
จังหวัดนครราชสีมา (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

